

A tárca

Az újságtárca, melynek nem egyedüli, de leggyakoribb s legismertebb változata a tárcanovella, egy sajátos művelődéstörténeti szituáció terméke volt. Sikere is ebből a helyzetből fakadt. A századvégen, s utána még sokáig, irodalmi kultúránk döntően újságírodalomnak tekinthető; az irodalmi termés legfőbb fölveje nem a kis számú irodalmi folyóiratok voltak, hanem a napilapok. Az újság, mint közlési lehetőség, s mint megélhetési biztosító munkahely, kiemelt fontossággal bírt az írók számára. Ugyanakkor az újságok számára is fontosak voltak az írók; mint újságírók, igényesen fogalmazott, „megformált” zsurnalizmust teremtettek, mint tárcaírók pedig érdekes olvasmánnyal látták el a lapokat. Nem véletlen, hogy az újságírók közül a vezércikkíró s a tárcaírók fizették meg a legjobban – a tárcaért még a belső munkatársaknak is külön honorárium járt. A lapok, főleg a fővárosi nagy lapok (melyeknek egy-egy hét végi vagy ünnepi száma gyakran egy folyóiratszámval is fölért), s a fontosabb vidékiek így lényegesen nagyobb mennyiségű irodalmat közöltek, mint a kis példányszámú s többnyire ritkán megjelenő folyóiratok. A gyakori, s nagy publicitást biztosító megjelenésért az írók az újságformából adódó terjedelmi kötöttségeket is vállalták, s a tárcákkal szemben támasztott érdekességigénynek is igyekeztek megfelelni. Mindez együttesen egy sajátos novellatípust eredményezett, a tárcanovellát – tudjuk, írói életművek születtek e formában (pl. a Tömörkény Istváné, de Kosztolányi, Karinthy vagy Krúdy is más életművet hagyott volna hátra az újságok nyújtotta lehetőségek híján). Ez a helyzet azonban lassanként, majd 1945 után fölgyorsulva megváltozott: megszaporodtak a rendszeresen megjelenő irodalmi folyóiratok, ugyanakkor megfogyott az újságok száma – s mindenekelőtt megnőtt a csak irodalomból élők száma, s egzisztenciális biztonsága. (Ez utóbbi – a kulturális redistribúció problémaköre – önmagában is fontos kérdés; megérne egy misét.) Eltűnt tehát az írókat fölvevő hatalmas piac, ugyanakkor az írók már nem is voltak rákényszerülve a napról napra, hétről hétre való folyamatos publikálásra (honoráriumszerzésre). Hogy e változással mit veszítettünk, s mit nyertünk, külön kérdés. Ma, úgy vélem, ismét változik a helyzet, s számítani lehet a tárcanovella valamiféle – korlátozott? – reneszánszára. A megszaporodó lapok, s az elbizonytalanodó írói egzisztenciák együttesen ismét a közönségigény e sajátos kielégítési formája irányába tolják az írókat.

LENGYEL ANDRÁS

Lepkegyűjtemény

Hatalmas, csodálatos pillangót fogtam gyerekkoromban, nyáron, Balatonszemesen, ahol a patika fölött alakították ki egy kis üdülőt, államosítva és átépítve a hajdani tulajdonos szobáit. A gyógyszerár ebből a szempontból most nem azért fontos, mert azon tűnődnek el, hogy ki fogja el- vagy visszaperelni ifjúságunk e tanúját, hanem mert onnét kaptam egy megfelelő dobozt, melyben addig is tárolhatom a zsákmányt, hogy hazatérve virágos Kaposvárra, annak rendje és módja szerint elallassam, fölgombostúzzem. A lepke, mint ebből látható, nem mint esztétikai élmény érdekelt, hanem mint az iskolába beadandó gyűjtemény tárgya, mely kiegészítheti az embert, ha éppenséggel nem a legjobb biológus. Mert ugyebár: három egyes meg egy ötös (mely utóbbi volna a halott rovarok tára) az mégiscsak kettes, a legrosszabb esetben is. Sőt ha a kis iskolai folyosóműzeumba bekerül, akkor ugyanúgy megalapozhatom vele jó híreimet, mint az növénytanból is hasonlóképpen sikerült.

A nyaralás véget ért, mint minden csoda egyszer, s hazaérkezvén, ki akartam nyitni a dobozt, hogy lám, valami mégis emlékeztetni fog arra a két hétre, ha a lányszemeket csak álmokban tudom majd fölledni. A doboz azonban ellenállt. Ollót kellett ragadnom, hogy óvatosan bár, de kissé dühödten szétbontsam, féltve a relikviát. S akkor fogott el annyira az

undor, hogy csak kitértam az ablakot, s kidobtam az utcára azt, amit megpillantottam. Mert hol volt már a gyönyörű pillangó: egy szörnyűséges fonadék tartotta össze a dobozt, fölveve annak alakját, szőrös és bozontos valami. Mint a modern filmszifkiban a titok, amibe nem is annyira félelemből, mintsem viselkedés miatt nem kíván belenézni az ember, ha nem muszáj. Pedig nem történt semmi más, minthogy a lepke, elunván a várakozást, úgy döntött: begubózik. Ha nem kell, hát nem kell, majd csak elmesz egymagában, amíg új létre kelhet!

Még nem ismertem Szabó Lőrincet, a Dsuang Dzsit álmat, mesteri versét, aki tanítványának kétezer évvel ezelőtt egy lepkére mutat – „Álmomban ez a lepke voltam, és most egy kiesit zavarban vagyok” azon filozofálva, hogy mi az igazság, ki álmoldja a másikat. S természetesen azt sem tudtam, hogy már ugyanabban az évben írt valami mást is a pillangókról, mely megmagyarázhatta volna gyermekim iszonyomat. A Lepkék táncában így: „Jönnek a lepkék... Lent a fűben / rab hernyó mászik s-fal bután; / de féreg-élete után / - már látom / felszáll üdvözülten, / indul a tündér égbe, fel, / s eszembe jut a nagy hernyó, az ember, / s a vég, melyre jutnia kell.” Hogy összekapcsolódott valamiképpen a tudatomban a hajdani pillangó a versbéliel, annak a valóság az oka, pontosabban egy

káposztalepke, mely nemrégiben váratlanul táncolni kezdett konyhai lámpánk vesszőburájában, böjti szelek idején, amikor odakinn még szunnyadoznak társai. Rádásul ajtó-ablak zárva. Döbbenet néztük, aztán feleségem fölkiáltott: – Te, ez nálunk kelt ki! – Igen, persze, a tojásból – mormogtam szórakozottan, majd így –, minthogy pedig káposztalepke, bizonyosan a piacról hoztam magammal, a savanyúkáposztában! – Nem, hát nem emlékszel? A föld, amit a ligetből hoztál! – Összel! – Jóságos ég, már megint neked van igazad – csaptam a homlokomra. – Az a jó humusz, a fenébe is!

– Válasz helyett lekapcsolta a világyt. A káposztalepke, kissé szédelegve, szárnyait libegítve lepihent az asztal szélein, és szelíden túrta, hogy megfogjam óvatosan, kivigyem a második emeleti függőfolyosóra, ahonnan – lehet, csak nekem tűnt úgy – az ég felé sodródott. Én pedig, mint Szabó Lőrinc a versben, megborzongtam vele együtt: „...és most már azt hiszem, hogy nincs igazság, / már azt, hogy minden kép és költemény, / azt, hogy Dsuang Dzsit álmoldja a lepkét, / a lepke őt és mindhármunkat én.” Megborzongtam, mert nekik könnyű. De ki álmoldta az én káposztalepkémet ide, hogy engem álmoldjon magának?

VERESS MIKLÓS

Micimackó-változat

(A. A. Milne és Karinthy Frigyes után szabadon)

Már hetek óta nem jártam öreg barátomnál, ezért kicsit szorongva csöngettem be hozzá – morózus természetét ismerve –, epés megjegyzések sorozatára számíthattam. Rádásul, megelégedve a nyári időszámításra való átállásról, délutáni szenderegéséből ébresztettem. De a szemrehányások elmaradtak; Bakó András, miután beengedett, visszaült öblös karosszékebe, és zavartan igyekezett eldugni előlem egy tarka fedélű könyvet. Én mégis megláttam a címlapját...

– Te a Micimackót olvasod, Bandi bátyám – kérdeztem csodálkozva. – Emlékszel az Új Gilgames című magyar filmre a hatvanas évek elejéről? – válaszolt a kérdésemre kérdéssel Bakó András. – Az elbűvölt Domján Edit játszott benne, és a még fiatal, életerős Darvas Iván, aki a szerepe szerint rákbeteg néprajzkutató volt. Ő kérdez meg egy öreg könyvtárost valamelyik jelenetben, hogy ha már csak egyetlen könyvet olvashatna végig, melyiket választaná. Erre az öreg ezt válaszolja: a Micimackót. Látod, én is ezt választottam.

– Indokolatlanok a sötét gondolataid, Bandi bátyám. Más oka lehet annak, hogy éppen a Micimackóhoz fordultál vigaszt...

– Vigaszt, jól mondod. Mert ez a csodálatos mesekönyv többek között a barátságáról, az egymás iránti állandó figyelemről szól; gondolj csak arra a fejezetre, amikor Micimackó és Malacka kuckót épít Fülesek, vagy amikor... de hagyjuk! Most valami mást fedeztem fel benne, valamit, ami sok mindent megmagyaráz magányos életem örömeiből...

– De hát nem vagy annyira magányos – próbáltam mentegetőzni, magamra értve a célzást, de öreg barátom türelmetlenül legyintett:

– Ne zavarj!... Ott van az a rész, amikor egy verőfényes, nyári délelőtti, reggeli- és ebéddidő között, Micimackó a patakparton üldögel egy simára koptatott, lapos kővet, elmélkedik és szokása szerint verseket költ – félig gépiesen, álmatagon belemerülve a nyári nap, a szép táj, a jóllakottság és önmagával való elégedettség örömeibe, miközben körülötte bekák toccsannak a vízbe és szitakötők zizegnek, és szőrös plüsspofáján a napsugarak fogócskázna a levélármakkal... S egyszerűen a következő két sort ölti ki: „Oly boldog volnék, mint az élet, / ha jönne most Malacka...” – Ez idáig rendben is volna: Malacka jó barát, öröm őt látni – igen ám, de a vers váratlanul úgy folytatódik: „...s boldog volnék, mint az élet, / ha nem jönne Malacka...” – Hogy is van ez? Hát mégsem olyan fontos, hogy Malacka idejőjön? Rádásul a vers még folytatódik is, pontosabban: folytatja önmagát, ami Micimackónál nagyobb költőkkel is megesk olykor, már hogy a vers önállósodik és lassan ő kezdi költeni a költojét, nem fordítva, ahogy természetesen lenne. Tehát: „S a Lét akkor se volna tán üres, / ha nem jönne Bagoly és Fülesek (vagy akárki), / Otthon maradna most Bagoly s Fülesek (vagy akárki)...” – Ez az a pillanat, amikor Micimackó kezd észbekapni: hát neki valóban nincs szüksége senkire? Se kedves, félnék Malackára, se a bölcs, bár kissé érthetetlenül beszélő Bagolyra, se a sértődős, nagyképű, de azért arany szívű Fülesek, akit oly jólesik olykor-olykor kiengesztelni? Senkire? Talán még... – ...s akkor se volna tán hiba, / ha nem jönne Róbert Gida. – De ez már több a soknál, Micimackó, alig engedte el a légből az utolsó két sort, teljesen elszontyolodik: ennyire nem kellene neki a barátai? Csak azért, mert melegen süti a nap és jólesik a patakparton sütőkezezni (reggeli- és ebéddidő között, természetesen), és mert egyszerűen lusta fölkelni, hogy elmenjen hozzájuk, pedig már bizonyára nagyon várják – tejjel, mézzel, pattogatott kukoricával, és Róbert Gida, igen, ő azzal a szeretetteljes fejcsoválással, hogy „csaeszi öreg medvéim” (pedig nem is öreg, biz’ isten). Micimackó lelke kődd száll és a szívére keserűség, kényelmetlenül érzi magát és szegyenkezik, pedig csak belekóstolt az egyedüllét, a természettel való tökéletes és harmónikus összelvadás gyönyörébe, amit se méz, se vajás zsemle, se felszínes baráti csesevégek nem pótolhat...

– De, Bandi bátyám – mondtam én hűledezve, miután magamhoz vettem a könyvet, a megfelelő helyen kinyitva –, itt valami egészen másról van szó, csak a verset idézed pontosan.

– És az neked nem elég? Biblia-magyarázatról még nem hallottál?

– De igen – válaszoltam –, és ha jól értem a te Biblia-magyarázatodat, azt akarod mondani, hogy több magányra vágyasz, túl sokat háborgatsz a barátaid.

– Csirkefogó – süvöltötte Bakó András –, két hónapja nem láttalak, erre azt képzeld, hogy én...

– De hát nem erről szólt a példázatod? – hűledeztem ismét.

– Negatív példázatod még nem hallottál? Hogy a rosszat az elfogadásával semlegesítjük? Egyébként se fejeztem még be. Nos, Micimackó nagyon elkeseredik, elhomályosul előtte a verőfény is, és rádásul elkezd korogni a gyomra. És ekkor eszébe jut, milyen jókat szokott ebédelni Nyuszinnal, még ha néha be is szorul a kijáratba; hogy Róbert Gidánál meleg szavak és újabb mézesbödönök várják; hogy bár Fülesek csak tuskéval, Kanga pedig csakamajolajjal tudná megkínálni, mégis milyen jólesik leülni náluk, akár csak ejtőzni is; hogy azért ő mégiscsak nagyon ragaszkodik hozzájuk, bár mostantól az egyedüllét értékét is ismeri. Ennyi! Most pedig menj, mert aludni szeretnék, és nehogy még egyszer ilyen sokáig elmaradj!

Halk hortyogás kísérőzenéjére, lábujjhegyen, szegyenkezve távoztam. Az antikváriumba mentem egyenesen – hátha kapok egy Micimackót.

BAKA ISTVÁN

Szív Ernő hírlapíró a hatalmas parkon át érkezett reggelként a munkahelyére. Jöhetett volna busszal is lapja mind egyre szépülő épületéhez, amely, mondják, korábban egyetlen ember, egy gabona-nagykereskedő tulajdona volt, aki a szeretőjével lakott e falak között, ahol most minuszios hírek, tárcák és publicisztikák mondatai kavarnak. Választhatna volna Szív Ernő a rövidebb, utcai útvonalat. A férfi csökönyös kitarással mégis ragaszkodott ehhez a kora reggeli, mákor már délelőtti hajló sétához, ehhez a zöldövezeti néhány/perchez, melyet olykor macskahullák, részeket eldobált üvegek, kenyérbél darabok, lyukas zacskók, elhagyott cipők és összetört padok kísértek. Mégis.

Olyan volt Szívnek ez a park reggelente, mint valami óvatos, tölgyek, platánok és hársak halvány zöldjébe foglalt figyelmeztetés, hogy igen, igen, figyelni kell, mert él körülött minden, nem csak te vagy, és a dolgok, a te személyes dolgaid is akkor mennék jól, ha mindezt magadhoz engeded, ha együtt légezel ezzel a hatalmas, szelíd és megejtő mennyiséggel, mely madaraknak, eltévedt léggömböknek, kósza szeleknek, langyos esőknek otthona.

Tulajdonképpen nem is az első nap vette észre. A második napon hőköt vissza egy pillanatra, s nyomban visszaemlékezett az előző-napi képre. Nem volt nehéz, hiszen a park oronabokrokkal öblösített, mélyebb részén a fiatal, kórszakállas férfi éppen úgy ült, előre hajló, kissé megroggyant vállakkal, ölbe ejtett kezekkel, mint egy nappal korábban. Szürke ruháján megégett, a szövetbe veszett a reggeli a fény. Mint valami elnagyolt főt, egy festő hirtelen ötlete, olyan volt ez a férfi. Két-három-masztalos ecsetvonás, jellegtelen, mégis különös nyugtalanságot sugárzó. Hogy a második napon is ott ül, ez akár véletlen is lehetett volna. Szív Ernő nyugtatgatta magát.

Csak hát a harmadik napon is ott ült a férfi, mintha aztóta nem is mozdult volna. Előremeredt, egy hársfa korompenésszel befutott törzsét bámulta. És mintha a madarak is megszokták volna, fekete rigók szaladgáltak a lába körül, a pad támláján, a vállai magasságában verebek tollszokdák.

Szív Ernő és az idegen

Szív Ernő megdöbbsent. S mivel régtől fogva hírlapíró volt, vagyis szerette a maga módján megnevezni és elmesélni a dolgokat, sőt éppen ezt szerette a legjobban, mert naivul azt gondolta, az élet is jobb lesz, jobb lehet, ha beszélünk róla, szóval, mert Szív Ernő így gondolkodott, nyomban megpróbálta kitalálni a fiatalember történetét.

Mert története, gondolta Szív, nos, az van mindenkinek. Bizony jellemző tulajdonsága ez a törekvés önteltség a tárcaszenvedélytől megrontott hírlapíróknak. Nem kérdezősködött tehát Szív, nem zavarta meg a fiatal férfit, nem ült a mellé, hanem önön képzeletét hívta segítségül. Szív néha hajlamos volt olyasféle megállapításokra, hogy a képzelet nem csak fontosabb, de erősebb része is a valóságnak, most azonban kudarcot vallott. Szív Ernő a harmadik napon egyetlen sort le nem írt a munkahelyén. Szórakozottan teblábolt szobáról szobára, viccelődött a sportoskollégákkal, megitta a felelős szerkesztő a kávéját, cigarettákat szívott egymás után, a telefonokba csak hümmögött, és néhány perc múlva feledte kivel beszélt, mert hiszen egy, csak egyetlen dolog járt az eszébe. Szív Ernő olyan zavarban volt, mint még soha. Éjszaka arra riadt, hogy ül az ágyban, valamit ki akar mondani, de csak nyöszörög, mint a beteg kutyák. A virradat szürkéje megbillentette már az eget. Szív Ernő a negyedik napra ébredt.

És ott volt a fiatal férfi a negyedik napon is. Szív Ernő most egy kissé hamarabb érkezett a szokásosnál, próbaképpen. Aznap már nem lehetett hozzászólni. Végigcsapkodta a délelőtti, aztán elment egy kocsmába és berúgott. És próba volt az ötödik nap egészen korai, hétértás időpontja is. De a férfi, mint valami színész, már hét órákor is ott ült a padon. Szív úgy érezte, valami jeges szorítás tolszik fel a torkán.

El ez egyáltalán? Él, mert mozog. Hiszen látta, néha megtörlő a

homlokát. Pislant. Felemeli a lábát. Szív Ernő egyszer azt is látta, amint keserűen elmosolyodik. Látta, hogy utánanyúl az egyik madárnak. Szív Ernő képzelete csodót mondott. Mi úzta ide ezt az embert? Szerelmi tragédia? Munkáját vesztette, vagy valamelyik hozzátartozóját? Kirúgta a feleségét? Egyszerűen beteg, s valamelyik kórházból, otthonból szökött talán, ahol durván bántak vele orvosok, ápolók? Egyáltalán, mit csinál? Várakozik? Figyel? Gondolkodik?

Szív Ernő akármit talált ki, érezte hogy hamis. Tárca akart írni róla, nem volt jó. Novellába kezdett, az sem. A verset a harmadik mondat után félbe hagyta. Az ötödik nap nem mert a parkon át hazamenni. Az utcát választotta, az autóbúzt, a nekilökődő vállakat, a tolkodást, a zajt, a káoszt. Erőt akart meríteni.

Azt gondolta, holnap eldönt mindent. Holnap reggel. Odamegy a fiatalemberhez, leül mellé, és beismeri, hogy legyőzte. Legyőzte Szív Ernő hírlapíró képzeletét. Igen, Szív Ernő töredelmesen bevallja, hogy van olyan pontja az életnek, ahol meghal a mese. Szív Ernő alázatosan hajol meg előtte, egészen saját élete utolsó megértett pillanatáig hajol. Megkéri, mint embertársát, mert hiszen részesei egymás életének, adjon neki mentséget.

Gyakoroljon kegyelmet. Oldozza fel. Mondja el, mi van. Meséljen! Mondja el, mi van. Meséljen!

Szív ekkor kétségbeesett. Mert vajon hajlandó lesz-e rá? Beszélhet-e neki ez a férfi az ő személyes kudarcáról?

A hatodik nap fényes és derős reggelén a pad olyan üres volt, mintha soha senki rajta nem ült volna. Szív Ernő körberohanta a parkot, de a férfi nem volt sehol. A hírlapíró kimerülten rogyott le a padra, és tudta, soha nem látja többé. Lihegve bámulta fák zöld rétegeit. Most már azt is tudta, ezentúl óvatosabban mer csak lélegzetet venni. S ahogy visszaengedte a tekintetét, a járda szürke kanyarjában, ahol ő is meg-megállt öt különös napon át, ott állt egy alacsony, kopasz ember és őt nézte.

DARVASI LÁSZLÓ